

Cyclisch constitutioneel recht 2025/33

Hoofdstuk 33 De dialectiek tussen geweten en aansprakelijkheid in het onderwijs(recht)

Brechtje Paijmans, datum 21-08-2025

Datum	21-08-2025
Auteur	Brechtje Paijmans ^[1]
JCDI	JCDI:BSD25335:1
Vakgebied(en)	Bestuursrecht algemeen (V)

33.1 Inleiding33.2 Onderwijsovereenkomst - grondslag aansprakelijkheid?33.3 Zorgvuldig, zoals het in het maatschappelijk verkeer betaamt33.4 Focus op de school of op de leerling?33.5 Onderwijsrecht versus aansprakelijkheidsrecht33.6 Aansprakelijkheidsrecht en geweten33.7 Ten slotte

Voetnoten

[1] Prof. dr. mr. B.M. Paijmans is bijzonder hoogleraar Conflictoplossing en Rechtsbescherming in het Onderwijs aan de Universiteit Leiden.

Cyclisch constitutioneel recht 2025/33.1

33.1 Inleiding

Brechtje Paijmans, datum 21-08-2025

Datum	21-08-2025
Auteur	Brechtje Paijmans
JCDI	JCDI:BSD25276:1
Vakgebied(en)	Bestuursrecht algemeen (V)

“True liberty consists not merely in a privilege to do as we please, but in the freedom to do what we ought.”

Dit citaat wordt op internet toegeschreven aan Lord Acton (*The History of Freedom in Antiquity*, 1877). Hoewel het mij niet is gelukt om de juistheid van deze bron te verifiëren, vind ik het een onverminderd prachtig citaat. En ik denk - waarbij wellicht de wens de moeder van deze gedachte is - dat het citaat Ben Vermeulen ook zal aanspreken. Het geeft immers invulling aan het begrip ‘vrijheid’, maar begrenst dit via het geweten. Al nadenkend over de insteek van deze bijdrage pakte ik namelijk zijn proefschrift uit 1989 erbij.^[1] Ben beschrijft hierin onder meer de ontwikkeling van de begrippen ‘geweten’ en ‘vrijheid van geweten’. Daar waar het geweten oorspronkelijk nauw verbonden was met religie en een objectieve, door God gegeven morele stem vertegenwoordigde, ontwikkelde dit zich in de loop der eeuwen tot een geïndividualiseerd, subjectief

fenomeen. Deze verschuiving van een extern verankerd naar een intern georiënteerd gewetensbegrip weerspiegelt bredere maatschappelijke secularisatieprocessen.

In deze bijdrage wil ik onderzoeken hoe het begrip 'geweten' in dialoog kan treden met het civiele aansprakelijkheidsrecht in het onderwijs, een terrein dat ik in mijn eigen proefschrift^[2] heb verkend. De verbinding hiertussen lijkt op het eerste gezicht weinig evident. Toch zal ik betogen dat juist in de wisselwerking tussen de individuele gewetensvrijheid en de collectieve verantwoordelijkheid die in het aansprakelijkheidsrecht tot uitdrukking komt, een spanningsveld bestaat dat beide domeinen kan verrijken.

Ik ga hiervoor in par. 2 in op de grondslag van aansprakelijkheid en de rechtsverhouding tussen de rechtspersoon die de school in stand houdt enerzijds en leerling/ouders anderzijds. In par. 3 bespreek ik de op het ongeschreven recht gebaseerde zorgvuldigheidsnorm en in par. 4 de focus van het aansprakelijkheidsrecht, om vervolgens in par. 5 een brug te slaan naar het onderwijsrecht en in par. 6 terug te komen op het geweten in relatie tot het aansprakelijkheidsrecht. In par. 7 sluit ik deze bijdrage af.

Voetnoten

[1] B.P. Vermeulen, *De vrijheid van geweten, een fundamenteel rechtsprobleem* (diss. Rotterdam), Arnhem: Gouda Quint bv 1989.

[2] B.M. Paijmans, *De zorgplicht van scholen. De grondslag en reikwijdte van de civielrechtelijke zorgvuldigheidsnorm van scholen jegens leerlingen* (diss. Utrecht), Deventer: Kluwer 2013.

Cyclisch constitutioneel recht 2025/33.2

33.2 Onderwijsovereenkomst - grondslag aansprakelijkheid?

Brechtje Paijmans, datum 21-08-2025

Datum	21-08-2025
Auteur	Brechtje Paijmans
JCDI	JCDI:BSD25210:1
Vakgebied(en)	Bestuursrecht algemeen (V)

Welke grondslag kan leiden tot aansprakelijkheid van de school (preciezer geformuleerd: van de rechtspersoon die de betrokken school in stand houdt) hangt af van de rechtsverhouding tussen de betrokken partijen. In de *onderwijsrechtelijke* literatuur wordt sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw gediscussieerd over de vraag hoe de rechtsverhouding tussen bevoegd gezag en leerlingen/ouders moet worden gekwalificeerd: als privaatrechtelijke onderwijsovereenkomst of als een andere (al dan niet publiekrechtelijke) rechtsverhouding, in welke discussie ook Ben zich uiteraard mengde.^[1] Vooral in het openbaar onderwijs werden obstakels gezien voor het aannemen van een privaatrechtelijke overeenkomst; voor het bijzonder onderwijs minder.

De huidige stemmen in de *privaatrechtelijke* literatuur richten zich evenwel vrij eensgezind naar een kwalificatie van privaatrechtelijke onderwijsovereenkomst, niet alleen voor het bijzonder onderwijs, maar ook voor het openbaar onderwijs.^[2] Terzijde merk ik op dat deze auteurs doorgaans niet of nauwelijks ingaan op het gevolg hiervan voor de rechtsbescherming. Het aannemen van een privaatrechtelijke overeenkomst in het openbaar onderwijs neemt namelijk niet de situatie weg dat een beslissing van een dergelijk bevoegd gezag tevens kan kwalificeren als besluit in de zin van artikel 1:3 Awb, zoals een beslissing tot schorsing of verwijdering van een leerling. En evenmin het gevolg hiervan dat ouders die dit besluit willen aanvechten,

gedwongen zijn om primair de bestuursrechtelijke route te volgen (bezwaar en beroep bij de bestuursrechter), omdat het besluit bij gebreke hiervan vast komt te staan en formele rechtskracht heeft. Dit brengt mee dat de leerling in die situatie aanvankelijk dus geen enkele rechtsbescherming kan ontleen aan de privaatrechtelijke overeenkomst, bijvoorbeeld door een civiele procedure te starten en een rechterlijk oordeel te vragen over de toerekenbare tekortkoming van de overeenkomst door de school, althans niet voordat hij *eerst* de bestuursrechtelijke route heeft bewandeld waarin het materiële antwoord wordt gegeven op de vraag naar de (on)rechtmatigheid van het besluit. Zou de leerling primair de civiele actie instellen, dan zou de civiele rechter hem immers niet-ontvankelijk verklaren, omdat er een met voldoende waarborgen omklede bestuursrechtelijke rechtsgang openstaat of heeft opengestaan, of zou hij de vordering om inhoudelijke redenen afwijzen, omdat het oorspronkelijke besluit formele rechtskracht heeft gekregen door het nalaten van het instellen van bezwaar en beroep.

Of in het openbaar onderwijs al dan niet - als juridische fictie - een privaatrechtelijke overeenkomst wordt aangenomen, in ons huidige stelsel lukt het mijns inziens niet om deze duale puzzelstukjes naadloos te leggen.

Voetnoten

[1] Zie bijvoorbeeld B.P. Vermeulen & P.J.J. Zoontjens, 'Het 'algemene' bestuursrecht en het 'bijzondere' onderwijsrecht', in: C.A.J.M. Kortmann, B.P. Vermeulen & P.J.J. Zoontjens, *De Awb en de bijzondere wetgeving*, Den Haag: Boom juridisch 2000, p. 103-108; B.P. Vermeulen in zijn annotatie bij ABRvS 18 mei 2005, ECLI:NL:RVS:2005:AT5665, AB 2006/34.

[2] Vgl S. Voskamp, *Onderwijsovereenkomst: contractenrechtelijke leerstukken toegepast op de rechtsverhouding tussen school, leerling en ouders in het primair en voortgezet bekostigd onderwijs* (diss. Leiden), Den Haag: Boom juridisch; T.F.E. Tjong Tin Tai, 'Ouders en kinderen als partij bij een overeenkomst', *WPNR* 2017/7159, p. 551-557 en aankomend I.S.J. Houben, *Asser 7-X Onbenoemde overeenkomsten 2025*, die een nieuw hoofdstuk wijdt aan de onderwijsovereenkomst.

Cyclisch constitutioneel recht 2025/33.3

33.3 Zorgvuldig, zoals het in het maatschappelijk verkeer betaamt

Brechtje Paijmans, datum 21-08-2025

Datum	21-08-2025
Auteur	Brechtje Paijmans
JCDI	JCDI:BSD25178:1
Vakgebied(en)	Bestuursrecht algemeen (V)

De kwalificatievraag naar de aard van de rechtsverhouding kwam, zoals gezegd, wel in de onderwijsrechtelijke literatuur op, maar werd niet of nauwelijks gesteld in civiele procedures over schadevergoeding in het onderwijs. De advocaten namen geen stelling en gingen veelal zekerheidshalve voor twee ankers liggen (primair onrechtmatige daad en subsidiair toerekenbare tekortkoming), zonder in te gaan op de dilemma's rondom de kwalificatie van de aard van de onderliggende rechtsverhouding. Datzelfde gold vervolgens voor de civiele rechters die in deze zaken moesten beslissen en de kwalificatie expliciet in het midden lieten. Zij overwogen veelal dat als zou moeten worden aangenomen dat tussen de rechtspersoon die de school in stand hield en de leerling/ouders een overeenkomst bestond, die overeenkomst zozeer werd beheerst door dezelfde normen dat de zorgplicht van de school in dat geval niet anders zou zijn;^[1] zij gingen vervolgens over tot beoordeling van de vordering op grond van onrechtmatige daad. De onduidelijkheid over de aard van de

rechtsverhouding heeft dus mede tot gevolg gehad dat het overgrote deel van de rechtspraak over de aansprakelijkheid van scholen is beslist op de grondslag van de onrechtmatige daad.

Het onrechtmatigedaadsartikel gaf van oudsher uitsluitend een grondslag voor aansprakelijkheid als een schadeveroorzaker had gehandeld in strijd met de *wet*. Dit veranderde toen de Hoge Raad in 1919 het baanbrekende arrest *Lindenbaum/Cohen*^[2] wees, over drukker Cohen die een werknemer van zijn concurrent-drukker Lindenbaum overhaalde (omkocht) om hem informatie over offertes door te geven. Dit gedrag was weliswaar moreel bedenkelijk, maar niet in strijd met enige wettelijke bepaling, zodat het hof de vordering tot schadevergoeding van Lindenbaum afwees. De Hoge Raad overwoog daarop dat de uitleg van het hof van het onrechtmatigedaadsartikel te beperkt was, want dat 'onrechtmatige daad' niet gelijkstond aan 'strijd met een wetsbepaling'. De Hoge Raad overwoog integendeel dat onder onrechtmatige daad - onder meer - te verstaan was een handelen of nalaten dat indruist tegen de zorgvuldigheid die in het maatschappelijk verkeer betaamt ten aanzien van eens anders persoon of goed. In 1992 werd dat gecodificeerd in het huidige artikel 6:162 BW dat voor zover relevant luidt: "*Als onrechtmatige daad worden aangemerkt (...) een doen of nalaten in strijd met (...) hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt.*"

Belangrijk aan deze norm - ook wel de zorgvuldigheidsnorm genoemd - is dat deze beweegt en mee verandert met de maatschappij. En dat geldt ook voor het geweten gedurende de eeuwen heen, zoals Ben dat in zijn proefschrift in kaart bracht. Alleen zijn de respectievelijke bewegingen tegengesteld aan elkaar. Het geweten in de geseculariseerde maatschappij verwerd immers tot een geïndividualiseerd, subjectief fenomeen, terwijl de zorgvuldigheidsnorm voor de beoordeling van het individuele handelen juist het ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer tot uitgangspunt neemt, en dus de maatschappij en haar met het verstrijken van de tijd steeds veranderende opvattingen.

Voetnoten

[1] Zie bijvoorbeeld Rb. Amsterdam 26 mei 1999, *AB* 2000/104, m.nt. B.P. Vermeulen (*Gemeente Amsterdam/Schaapman*).

[2] HR 31 januari 2019, ECLI:NL:HR:1919:AG1776, *NJ* 1919. P. 161 (*Lindenbaum/Cohen*).

Cyclisch constitutioneel recht 2025/33.4

33.4 Focus op de school of op de leerling?

Brechtje Paijmans, datum 21-08-2025

Datum	21-08-2025
Auteur	Brechtje Paijmans
JCDI	JCDI:BSD25346:1
Vakgebied(en)	Bestuursrecht algemeen (V)

Naast de grondslag voor aansprakelijkheid is uiteraard ook de normering van belang; wannéér is iemand aansprakelijk? Voor deze normering kan de wetgever kiezen uit twee tegenover elkaar gelegen uitgangspunten. Enerzijds kan de focus worden gelegd op het *gedrag* van de schadeveroorzaker en anderzijds op het *belang* van de benadeelde.^[1] Toegepast op het onderwijs wordt deze vraag: is leidend voor het aannemen van aansprakelijkheid het schadeveroorzakende handelen van het bevoegd gezag of dient hiervoor een geschonden belang van de leerling centraal te staan?

Het Nederlandse aansprakelijkheidsrecht volgt ter zake een middenkoers door in artikel 6:162 BW als

onrechtmatige daad te kwalificeren enerzijds een ‘inbreuk op een recht’ (focus op de benadeelde) en anderzijds het doen of nalaten in strijd met een wettelijke plicht of met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt (focus op de schadeveroorzaker). De voormelde ‘inbreuk op een recht’ wordt echter beperkt uitgelegd, tot subjectieve rechten, waardoor in het onderwijs van die categorie slechts bij hoge uitzondering sprake zal zijn. In het leeuwendeel van de gevallen zal de focus dus liggen op het schadeveroorzakende handelen van de school, en niet op de geschonden belangen van de leerling.

De veronderstelde waterscheiding tussen de focus op gedrag of belang kan evenwel worden genuanceerd door de visie van Nieuwenhuis die hierbij het drieluik van Ulpianus^[2] betrof. Het eerste luik is ‘*alterum non laedere*’: berokken een ander geen schade. Het tweede is ‘*honeste vivere*’: volg het voorbeeld van de zorgvuldige persoon: eerbiedig de geschreven en ongeschreven normen van de samenleving. En het derde luik wordt gevormd door ‘*suum cuique tribuere*’: welke belangen van de ander moet ik respecteren? Nieuwenhuis stelde dat tegen deze achtergrond het *complementaire* karakter van enerzijds gedragsnorm en anderzijds rechtsinbreuk duidelijk wordt: niet iedere schade komt voor vergoeding in aanmerking, maar slechts schade die door een zorgvuldig persoon (school) niet zou zijn toegebracht, met andere woorden: schade aan belangen ter zake waarvan de ander (leerling) het recht had te eisen dat ze zouden worden gerespecteerd.^[3] Gedrag en belang gaan hand en hand.

Voetnoten

[1] J.H. Nieuwenhuis, *Onrechtmatige daden*, Deventer: Kluwer 2003, p. 4-5.

[2] Zie voor het volledige drieluik D. 1, 1, 1 en 1,1,10, in: Spruit, Feenstra & Bongenaar 1994, p. 89-91.

[3] Nieuwenhuis 2003, t.a.p., p. 25-26.

Cyclisch constitutioneel recht 2025/33.5

33.5 Onderwijsrecht versus aansprakelijkheidsrecht

Brechtje Paijmans, datum 21-08-2025

Datum	21-08-2025
Auteur	Brechtje Paijmans
JCDI	JCDI:BSD25347:1
Vakgebied(en)	Bestuursrecht algemeen (V)

In het onderwijsrecht lijkt de focus anders te liggen. Zowel de wet als de rechtspraak leggen deze focus - als het gaat om de rechtsverhouding tussen school en leerling - immers vooral op de *autonomie* van de onderwijsinstelling en/of de pedagogische vrijheid van de leraar. Enerzijds staan de rechten van leerlingen niet in de wet, maar zijn deze geformuleerd als plichten voor het bevoegd gezag. Anderzijds ontleent de pedagogische vrijheid van de leraar zijn bestaansrecht weliswaar aan het belang van de leerling om goed onderwijs te ontvangen,^[1] maar de individuele leerling kan in rechte slechts zeer beperkt een beroep doen op dat belang. De rechter hanteert immers een terughoudende toets en legt bij zijn beoordeling van het handelen of nalaten van de onderwijsinstelling doorgaans vooral de nadruk op de formele kant ervan, de door school of leraar gevolgde procedure. Maar hoe wordt dan de (on)juistheid getoetst van het *materiële* handelen van de instelling of leraar binnen die autonomie jegens een individuele leerling/ouders? Zijn er in die concrete rechtsverhouding - dus los van het algemene toezicht door de Onderwijsinspectie - wel voldoende *checks and balances*?

De leerling die zich geconfronteerd zag met een beoordeling van 0 punten voor haar antwoord op een eindexamenvraag waarin zij weliswaar niet alle tussenstappen had vermeld maar wel het goede eindantwoord had gegeven, waarvoor de eerste examiner haar aanvankelijk het volledige puntenaantal had gegeven, maar de tweede niet, delfde het onderspit.^[2] En dat gebeurt in het overgrote deel van deze situaties. Alleen bij een ‘apert onzorgvuldig of apert onjuiste’ beoordeling wordt de leerling immers in het gelijk gesteld, terwijl die procedure anders zou kunnen aflopen als de rechter niet terughoudend zou toetsen. De (individuele) rechtsbescherming van de leerlingen in het onderwijs is ondergeschikt aan (het collectieve belang van) de pedagogische autonomie van leraren en onderwijsinstellingen. Dit is overigens louter een constatering en geen waardeoordeel, want dit kan een gerechtvaardigde keuze zijn, bijvoorbeeld in rechtseconomisch of maatschappelijk opzicht.

Maar hier kan het onderwijsrecht wel duidelijk worden onderscheiden van het civiele aansprakelijkheidsrecht in het onderwijs. Daar waar de leerling of zijn ouders in onderwijsrechtelijke geschillen stuiten op de pedagogische autonomie van de onderwijsinstelling en een marginaal toetsende rechter, is dat anders voor aansprakelijkheidsgeschillen in het onderwijs. In die geschillen beoordeelt de civiele rechter het handelen van de school jegens de individuele leerling namelijk wel integraal en concreet, en niet terughoudend. Dat is in het licht van de verschillende achtergronden van deze rechtsgebieden begrijpelijk en rechtvaardig.

Het onderwijsrecht beschermt in dergelijke geschillen immers onder meer het maatschappelijk belang van betrouwbare diploma's, waardoor een leerling die wordt geconfronteerd met een fout van een onderwijsinstelling of leraar niet per se in rechte gelijk krijgt; voor (bijvoorbeeld) een diploma dient de leerling immers te voldoen aan de daarvoor geldende normen.

Het aansprakelijkheidsrecht heeft echter een andere functie; van oudsher was dat compensatie, maar in de loop der tijd spelen ook preventie, genoegdoening, erkenning, waarheidsvinding en procedurele rechtvaardigheid een rol. Deze achtergrond brengt mee dat een fout van een onderwijsinstelling wél zal leiden tot aansprakelijkheid en schadeplichtigheid van de rechtspersoon die de school in stand houdt. Ik denk bijvoorbeeld aan de school die een leerling op de ochtend van de eindexamenuitslagen belt met de heuglijke mededeling dat de leerling is geslaagd en zijn diploma zal ontvangen. De leerling heeft het helemaal niet meer verwacht en boekt met grote blijdschap direct een (luxe) eindexamenreis naar Chersonissos. Een uur later belt de directeur op met de treurige mededeling dat er helaas een foutje is gemaakt; de leerling is toch niet geslaagd, maar kan zich opmaken voor twee herexamens in de tweede termijn. De fout van de school leidt uiteraard niet tot de afgifte van het diploma, maar de fout zal hoogstwaarschijnlijk wel leiden tot aansprakelijkheid van de school voor de schade die als gevolg van de fout is ontstaan: de kosten van de geboekte vakantie.^[3]

Voetnoten

[1] Vgl. J.S. Buiting, *De autonomie van de leraar* (diss. Nijmegen), Deventer: Wolters Kluwer 2024, p. 38.

[2] Vgl. Hof Arnhem-Leeuwarden 18 juni 2019, ECLI:NL:GHARL:2019:5125, *NJF* 2019/504.

[3] Dit is een door mij verzonnen casus.

Cyclisch constitutioneel recht 2025/33.6

33.6 Aansprakelijkheidsrecht en geweten

Brechtje Paijmans, datum 21-08-2025

Datum

21-08-2025

De voormelde functies van aansprakelijkheid - zoals compensatie en preventie - hebben een morele dimensie die resoneert met het geweten. Wanneer een school aansprakelijk wordt geacht voor schade vanwege onzorgvuldig handelen, betekent dit immers niet alleen een financiële compensatie, die uiteraard belangrijk is, maar tevens een morele erkenning van de gemaakte fout en van de geleden schade. Deze erkenning kan gezien worden als een institutionele gewetensuiting: de samenleving erkent via het rechtssysteem dat er onrecht is geschied dat hersteld dient te worden. Dit wordt bevestigd door onderzoek over de belangen van benadeelden bij aansprakelijkheid, waaruit blijkt dat financiële compensatie weliswaar nog steeds vooropstaat of (erg) belangrijk is voor benadeelden, maar dat dit ook geldt voor erkenning, rechtvaardigheid en preventie (in de zin van voorkomen dat een ander hetzelfde overkomt).^[1]

De ervaren rechtvaardigheid zal in onderwijsrechtelijke geschillen die zich afspelen binnen de pedagogische autonomie van onderwijsinstelling of leraar of daar waar de kwaliteit van het diploma in het geding is, waarschijnlijk beduidend minder groot zijn. Dat vermoed ik; ik heb daar geen onderzoek naar gedaan. Doordat de rechter in de meeste onderwijsrechtelijke geschillen terughoudend toetst, is het de vraag of de leerling zich gehoord voelt. Het is immers mogelijk dat een school niet volledig zorgvuldig heeft gehandeld, maar de leerling in een gerechtelijke procedure toch in het ongelijk wordt gesteld vanwege de specifieke toetsnorm die de rechter in dat verband hanteert. Dat kan bovendien als neveneffect hebben dat rechterlijke uitspraken voor onderwijsinstellingen geen prikkel of stimulans vormen om het een volgende keer beter te doen; de instelling krijgt dan immers gelijk.

De rechtsontwikkelingsfunctie van het aansprakelijkheidsrecht kan daarentegen wel die prikkel zijn, alsook bijdragen aan de nadere invulling van open normen in het onderwijs die binnen het onderwijsrecht door de pedagogische autonomie van de school worden bestreken. Rechterlijke uitspraken over de aansprakelijkheid van scholen, waarin de pedagogische autonomie van de school en het maatschappelijk belang van het diploma minder op de voorgrond staan, maar juist primair de rechtsverhouding tussen school en leerling centraal staat, geven immers uitdrukking aan maatschappelijke opvattingen over wat van een school ten opzichte van haar leerlingen mag worden verwacht. Het aansprakelijkheidsrecht zou zo een extern geweten kunnen vormen voor de onderwijsinstelling, daar waar zij handelt binnen haar autonomie. Te veel autonomie zonder rechterlijke controle leidt uiteindelijk immers tot verlies van rechtsbescherming.

Voetnoten

[1] C.J.M. van Doorn, *De mens achter de grote getallen* (diss. Tilburg), Den Haag: Boom juridisch 2024, p. 86-89.

Cyclisch constitutioneel recht 2025/33.7

33.7 Ten slotte

Brechtje Paijmans, datum 21-08-2025

Aan het einde van mijn bespiegelende bijdrage gekomen wil ik ten slotte opmerken dat Ben Vermeulen een ongelofelijk breed oeuvre op zijn naam heeft staan. Van staats- en bestuursrecht, via grondrechten en gelijke behandeling, naar kansen(on)gelijkheid en de pluriforme samenleving, en ga zo maar door. Bijzonder indrukwekkend. Voor mij is zijn naam uiteraard onlosmakelijk verbonden aan het onderwijsrecht en aan de totstandbrenging van het onderwijsrecht als eigen rechtsgebied. Het onderwijsrecht en alle beoefenaren hiervan staan hiervoor bij hem in het krijt. Namens mij in elk geval: veel dank!